

**רשימת ספרי "בן מלך"
שיצאו לאור עד עתה:**

- מידת הכבוד
- שבע עונות
- עניינים בסיסיים ובהלכה
- זמירות ש"ק
- ראשית ח"א - מאמרי
- מבוא בראשית-חג
- בראשית ח"ב - לך
- ליל-מלכות
- בראשית ח"ג - וצא-וידו
- שמות ח"א - שמות-בשלח
- שמות ח"ב - מאמרי מבוא, ירחי-משפטים
- שמות ח"ג - תרומה-פקודי
- ויקרא ח"א - ויקרא-פטרע
- במדבר ח"א - במדבר-שלח
- תחומות
- ספרות העומר וחג
- השבועות
- ימי בין המצרים - גלות ואסלה
- ימים נוראים
- תחומות
- תוכנה
- ימי המצרים
- הגדה של פסח
- כענין מצוות התמידות
- שבקדוש
- זמרת המוסר
- שיר השירים
- שבת קודש

ניתן להשיג: mechonbenmelech@gmail.com | Warchouse: 0542452220
באר"צ ניתן להשיג: salea@yefenofbooks.com

פרשת משפטים - שקלים
גליון מס' 93

בסייעתא דשמיא
**אוצרות
בן מלך**

מתורתו של רבינו הגדול רבי לייב מינצברג זצוק"ל רבה של קהל עדת ירושלים

פרשת משפטים

ואלה המשפטים אשר תשים לפניהם (כא, א)

עם ראשית נתינת המצוות בתורה, יש להקדים, שכלל המצוות מתחלקים לכמה וכמה סוגים, ישנם מצוות המתחייבות מצד שהם יושר וצדק, וישנם מצוות שהם בגדר חובת עבודת ה', ויש מצוות שהם בגדר הנהגה של קדושה. וכו'.

וביארנו בהרחבה (בן מלך עה"ת ח"א - מאמרי מבוא מאמר ה 'האור הגנוז בחמשת הספרים') שעל יסוד זה נתחלקו חמשת החומשים, משום שכל חומש וחומש יש בו תוכן וצביון מיוחד המפריד ומייחד אותו מיתר החומשים, שכל אחד מחדש גדר חיוב נוסף במצוות התורה. וממילא המצוות הכתובות בכל אחד מהספרים, נובעים מגדרו המיוחד של ספר זה. עייני שם.

כמו כן, לאחר החלוקה הכללית לחמשה גדרי חיוב בחמשת הספרים, יש חלוקה בתוך כל חומש בפני עצמו, והמצוות מופיעים בו בקבוצות מחולקים לפי נושאים, ולעיתים ניתנת כותרת לקבוצת המצוות, כגון 'קדושים תהיו' (ויקרא יט, ב) שהיא כותרת לכל הפרשה האמורה שם, וכמו שנאמר שם בסוף הפרשה - 'והייתם לי קדושים כי קדוש אני ה' (שם כ, כו).

ופסוק זה שלפנינו 'ואלה המשפטים', מהווה

כותרת לכלל הפרשה שלפנינו, העוסקת ב'משפטים', שזהו מקצוע ותחום כשלעצמו בתורה. וכאן בא הכתוב לתת לישראל את חיובי ה'משפטים', הנתבעים מצד חובת המשפט והצדק, שמתחייב מצד עצם עמידת האדם לנוכח הזולת.

והנה בעשרת הדיברות, נמסרו לנו הדברים השרשיים והיסודות של כל התורה. וכמובא במפרשים שכל תרי"ג המצוות נכללים בהם [עייני רש"י להלן כד, יב - 'כל שש מאות ושלוש עשרה מצות בכלל עשרת

בגליון

פרשת משפטים

ביאורי פסוקים..... עמוד 1

היכל השבת

בגדר 'מלאכת מחשבת' ודין 'מתעסק'..... עמוד 7

חכמה ומוסר

ישמח ישראל בעושיו..... עמוד 10

פרנס השבוע

עץ חיים היא למחזיקים בה

הוצאות הדפסת גליון זה נודבו לזיכוי הרבים

ע"י ידידנו הנכבד מחשובי אברכי קהילתינו מתומכי מכוננו

הרה"ג רבי **יהודה רובין** שליט"א

לרגל נישואי בתו תחי'

זכות הפצת אור תורתו הבהירה של רבינו בעל הבן מלך

תעמוד לו ולמשפחתו להתברך בכל הברכות האמורות למחזיקי התורה

לראות ברכה והצלחה בכל אשר יפנה

להנחות ותרומות 'פרנס השבוע/החודש'
אפשר להתקשר לטלפון מס' 054-8422488

יו"ל ע"י מכון 'כתבי בן מלך'

לתרומות והנצחות נא לפנות ל-054-8422488

לקבלת העלון במייל, ניתן להצטרף בכתובת
mechonbenmelech@gmail.com

כתובת המכון: אוהב ישראל 1/9, ביתר עילית

לתגובות והערות נא לפנות ל-052-7616048

שבט תש"פ

בסייעתא דשמיא

לכל לומדי דברי תורתו של מורינו ורבינו בעל ה'בן מלך' זצוק"ל

חביבות מיוחדת נודעת לספרו של רבינו זצוק"ל על 'חג המצות'.
הן מצדו של רבינו שהגה לו חיבה יתירה והשקיע בו מאמצים מרובים.
והן מצד ציבור הלומדים הרחב מכל שדרות הציבור

אך דא עקא, בעקבות הביקוש הרב והצימאון לתורת רבנו,
אזל ספר זה ממדפי החנויות זה כמה שנים, אך ההדפסה
כרוכה בהוצאה מרובה שאין ביד המכון לעמוד בה

לקראת חג הפסח הבעל"ט ההנהלה משקיעה
מאמצים מרובים להשיג תורם למטרה זו, למען

הדפסת מהדורה נוספת של הספר 'בן מלך - חג המצות'

המכון פונה לכלל אוהבי תורת רבינו, לכל מי שחשקה נפשו ליטול
חלק וזכות בספר קדוש ונשגב זה, ואין ספק שיהיה בדבר נחת רוח
ועילוי לנשמתו של רבינו זצוק"ל שדברי תורתו יפוצו חוצה

כל המעוניין או היודע על מישחו על ליטול חלק בזה
מתבקש לפנות בדחיפות להנהלת המכון

בשורה טובה למבקשי ה'

ניתן להאזין לשיעורי רבינו זצוק"ל בקו השיעורים 'קו בן מלך'

03-3077354

ישנה אפשרות לבחור במאגר הממוחשב ולהאזין לשיעורים בפרשת השבוע

שמעו ותחי נפשכם

ויהי רצון שנזכה להגדיל תורה ולהאדירה

מכון כתבי בן מלך
ההנהלה

הדיברות הן, ורבינו סעדיה פירש באזהרות שיסד, לכל דיבור ודיבור מצוות התלויות בו].

אולם לאחר שניתנו יסודי הדברים, באופן של המעמד הנעלה עם האש הגדולה, החל הקב"ה לתת לנו את התורה עצמה בכללותיה ופרטותיה. ותחילה נמסרו לנו המצוות היסודיות המחייבות אותנו מצד עצם היותנו עם לה', שנתחייבנו להעמיד את מבנה העם באופן הרצוי לפני ה', והדברים כוללים הן את חובת 'עבודת ה' היסודית, והן את המ'שפטים'.

ולאחר שנאמרו בכתוב כמה מצוות שהם היסודות של עבודת ה', נמסרה לנו פרשה זו, בו ה' מצווה אותנו את המצוות שיסוד חייבם הוא משום 'עשות משפט', וכן נמסרו בסוף הפרשה עוד מספר מצוות יסודיות של עבודת ה'.

הנהגה גדר החיובים שבפרשתנו הוא 'משפטים', וזה מפתח להבנת המצוות האמורות בפרשה זו, שגדרם הוא מצד 'משפט', וכלשון התורה 'ואלה המשפטים אשר תשים לפניהם'. יש לעיין בכל אחד מהם ולעמוד על גדר המשפט שמחייב אותו, כי אילו היה גדר חיובו מטעם אחר, לא היה מקומו כאן.

[ויש לדעת שישנם מצוות רבות, שאותה המצוה מתחייבת מצד כמה גדרי חיוב, כגון שאותה מצוה עצמה מתחייבת הן מצד הנהגת משפט, והן מצד קדושת ישראל. ונתבאר שם ב'מאמרי מבוא' (מאמר ד 'פרשה ששנשנית') שזוה נובע מה שמצינו בתורה 'פרשה שנאמרה וחזרה ונשנית', כלומר שיש הרבה פעמים בתורה מצוה שנצטוו עליה יותר מפעם אחת, והטעם הוא משום שכל פרשה נוספת שנאמרה במצוה מסויימת, באה ללמדנו עוד גדר ותוכן מחודש במצוה זו, ואותו הגדר המחודש הוא המחייב את אותן פרטי ההלכות הנלמדות והמתחדשות בהאי פרשה ששנשנית. עיי"ש].

הנהגה מצוות ה'משפטים' עיקרם הם דינים שבין אדם לחבירו, אולם ישנם גם מצוות בחיובי האדם כלפי המקום שהם מתחייבים מצד גדר 'משפט', וכמו כן ישנם מצוות שבין אדם לנבראים ולבהמות, שכל יסוד חיובם הוא מגדר 'משפט'.

זה הטעם למה שנאמרו כאן כמה מצוות שאינם מצד 'בין אדם לחבירו', כגון 'מלאתך ודמעך לא תאחר', 'ככור בניך תתן לי', איסור מכשפה, איסור שוכב עם

בהמה, איסור טריפה, איסור זביחה לעבודה זרה, כי אף שיש במצוות אלו גדרים נוספים, אולם כאן בא הכתוב לפרש גדר חיובם שיש בהם מצד הפן ה'משפטי' שבהם. ולכן נאמרו כאן, ומכל העריות נזכר רק שוכב עם בהמה, ומכל ענייני עבודה זרה נזכרו רק מכשפה וזוהב לאלוהים, כי כאן בא הכתוב לחייב את כל אלו מצד גדרי ה'משפט'.

* * *

ואם אמר העבד האהבתי את אדוני את אשתי ואת בני לא אצא חפשי. והגישו אדוני אל האלוהים והגישו אל הדלת או אל המזוזה ורצע אדוני את אזנו במרצע ועבדו לעולם (כא, ה-1)

יסוד ענין הרציעה הוא מעשה קנין בעבד, ותוכנו הוא גדר הוראת בעלות, כלומר שחוקק חותם עבדות בגופו של העבד. וכן משמע מלשון המשנה בקידושין 'עבד עברי נקנה בכסף ובשטר וכו', הנרצע נקנה ברציעה' (ד:).

וכל עוד שנמכר כד"ן עבד עברי לשש שנים, הרי מכירתו היא זמנית, ונקנה בכסף ובשטר, אולם כאשר נעשה קנין עולמית, מתבטא הדבר בחותם החקוק בגופו.

והנה עבד כנעני שבכל אופן נמכר לעולם, הרי עצם מכירתו לעבד בכסף ובשטר ובחזקה מבטאת את מכירתו הקבועה, אולם עבד עברי אין הקנין בו מבטא זאת, שהרי סתם עבד עברי נמכר לשש, ורק הרציעה מבטאת את הקנין לעולם.

וביסודו של דבר קבעה התורה כי אין לאדון כל אופן של בעלות לקנות עבד עברי כי אם לשש שנים, והוא זכות המוקנית לעבד להשתחרר בתום התקופה. ורק אם הוא רוצה מנפשו להשתעבד עוד, ניתנת לו הרשות לכך. ואז נקבע בו חותם הקנין באופן קבוע.

ועל פי פשוטו, הטעם שהרציעה נעשית באזנו, כי הוא המקום הראוי ביותר לקבוע בו את חותם העבדות, שאין האדם ניזק בו מחד, ומאידך הוא מקום בולט וניכר, וכן הוא סדר העולם לקבוע בו תכשיטים. ויתכן שהוא כהנהגה לקבוע בו חותם עבדות.

אמנם מלבד מעשה הקנין שבדבר, נכלל בזה גם מצוה לעשות בו דווקא רציעה. [כי לא מצינו שהתורה קובעת להדיא מעשי קניינים, אלא נלמד מסברא או מדרשה]. והטעם כדי שיחזק בו את קלון וביזיון

הדם, כי האלוקים אינו מניח לפגוע בנמלטים אליו לבקש חסותו. ובוה מדוייק גם לשון הכתוב שדווקא כאן הגדיר את ההורג בשוגג כמי ש'האלוקים אנה לידו', כי זה גופא הטעם שערי האלוקים הם מקלט ומנוס עבורו, שמשום שאין הוא אחראי לגמרי למעשיו, אלא 'האלוקים אנה לידו', ולכן דורש בצדק מהאלוקים לפרוש עליו חסותו והגנתו.

וזה הטעם שכל ערי הלויים הם ערי מקלט, כמבואר בפרשת מסעי, כי הם ערי ה', המיועדים לשבת משרתיו.

* * *

וכי יזיד איש על רעהו להרגו בערמה מעם מזבחי תקחנו למות. ומכה אביו ואמו מות יומת. וגונב איש ומכרו ונמצא בידו מות יומת. ומקלל אביו ואמו מות יומת (כא, יד-יז)

בארבעה פסוקים אלו, נסמכו ארבע אזהרות שונות שהעובר עליהם חייב מיתה: הריגת נפש, הכאת אב ואם, גניבת איש ומכירתו, וקללת אב ואם. ויש להבין מהו המשותף בין ארבעה עניינים אלו שסדרם הכתוב בזה אחר זה.

ונראה שבשני עניינים קרובים הכתוב מדבר, שניהם עוסקים בפגיעה חמורה בזולת עד כדי שלילת מציאותו וחזיונותי הבסיסיות, ובשניהם חמור הדבר באב ואם מאשר בכל אדם, לאור מעמדם המיוחד, כאשר יבואר.

שתי האזהרות הראשונות עניינם לחייב עונש מוות על הכאת אדם, אמנם בעוד שהמכה את חבירו אינו חייב אלא אם ירצחנו נפש, שבכך הוא נוטל ממנו את קיומו בעולם, הרי שבאביו ואמו ישנה אזהרה נוספת, שלא לפגוע במציאותם כהורים, שהם בעלי הסמכות לשלוט עליו. ולכן אף כשלא המיתם אלא הכה אותם ועשה בהם חבורה, חייבתו תורה מיתה, שבמקום אשר הבן יהיה נכנע תחת הוריו ויקבל את מרותם - הוא מכה אותם ומעמידם במצב נחות תחתיו, ובכך שלל מהם כליל את מעמדם הבסיסי כאב ואם. והרי זה שקול כמיתה בשאר אדם, שהכאת אב היא בחינת "מיתה לאבהות".

ובמקביל לסדר הזה, עוסקים שתי האזהרות האחרונות בהשפלת כבוד האדם, אמנם בעוד שבשאר כל אדם אינו חייב עד שייגנבו וימכרו לעבד, שבכך

שמכר עצמו לעבדות עולם, ולא שם אל לבו את מעלת וקדושת ישראל, וכעניין הכתוב 'כי עבדי הם אשר הוצאתי אותם מארץ מצרים לא ימכרו ממכרת עבד' (ויקרא כה, מב). כלומר שחותרם העבדות כולל גם מעשה קנין, וגם אות קלון.

והוא מה שהביא ברש"י בשם המכילתא - 'ומה ראה אוזן להירצע מכל שאר אברים שבגוף, אמר רבי יוחנן בן זכאי אוזן זאת ששמעה על הר סיני לא תגנוב, והלך וגנב, תרצע. ואם מוכר עצמו, אוזן ששמעה על הר סיני כי לי בני ישראל עבדים, והלך וקנה אדון לעצמו תרצע'.

* * *

מכה איש ומת מות יומת. ואשר לא צדה והאלוקים אנה לידו, ושמתו לך מקום אשר ינוס שמה. וכי יזיד איש על רעהו להרגו בערמה מעם מזבחי תקחנו למות (כא, יב-יד)

בלשון הפסוק 'ושמתו לך מקום', לא נתבאר איזה סוג מקום הוא, ובמה כוחו גדול לנוס שמה ולהינצל.

ויש ללמוד יסוד גדר מצוה זו מהפסוק - 'וכי יזיד איש על רעהו להרגו בערמה מעם מזבחי תקחנו למות', כלומר שהדין לנוס אל המקום המיועד הוא רק עבור מי שלא צדה, אולם אשר יזיד על רעהו להרגו בערמה, עליו לא נאמרה מנוסה זו אלא 'מעם מזבחי תקחנו למות', כלומר שאפילו אם ינוס אל המזבח לא יינצל אלא יקחוהו משם למות.

הנה פסוק זה שופך אור על תוכן הענין כולו, כי מאחר שהתורה באה לשלול מהרוצח במזיד שאפילו המזבח אינו מקום עבורו לנוס שמה, עולה מכך להדיא שהמזבח הוא מקום המנוסה המעולה ביותר. ונמצינו למדים על הכלל כולו, שענין מקום המנוסה בכללותו הוא מקום שנקרא עליו שם ה', וזה הכוונה 'ושמתו לך מקום' היינו שישים לו מקום אשר שם ה' נקרא עליו, ועל ידי זה הוא מקום למנוסה, ומעתה מובן שהמזבח הוא המקום המעולה ביותר משום שה' שם את שמו עליו, מכיון ששם עובדים לפניו יתברך. ואכן כך היא ההלכה שהמזבח קולט כדאיתא בגמרא (מכות יב).

והביאור בזה הוא, שמכיון שהרוצח בשוגג אין אשמתו מלאה אלא 'האלוקים אנה לידו', על כן ניתנה לו האפשרות למצוא חסות ומפלט אצל האלוקים במקום ששם את שמו שמה, ושם לא יפגע בו גואל

חלפה ממנו המיתה שבאה מחמת המכה, ונפק"מ שאם חזר וחלה מחמת חולשת מזוגו, ומת בחליו, אזי 'ונקה המכה'. והגם שחולשתו נבעה מתוך המכה, ומחמת זה נפל עליו חוליו האחרון, הוי גרמא. כי המכה גרמה לו חולשה ולא מיתה, והמחליש את חבריו אינו חייב מיתה, אלא שבשל חולשתו היה קרוב למיתה הבאה מחלאים אחרים.

והנה באופן זה פטור אף שנתכוון להרגו בעת המכה, כיון שאותה מיתה נסתלקה ממנו. ומאיך יש רבותא בדין זה, שאם לא התהלך בחוץ על משענתו, אף אם לא מת מיד, אלא מחמת המכה נפל למשכב, ובסוף מת מאותה חולשה חייב, אך עיקר החידוש שבאה התורה לחדש, הוא דין הפטור, שאם יקום והתהלך בחוץ על משענתו, זה מוכיח שאינו מסוכן עוד מחמת המכה, אלא לכל היתור גרם לו חולשה בגופו, ובכהאי גוונא פטור מעונש [בדיני אדם].

ומענין זה בא הכתוב הסמוך (פסוק כ-כא) 'שב'עבד' הדין שונה, שאם הכהו ונפל למשכב ועמד חי יום או יומיים ואחר כך מת, אין עליו עונש מיתה. מה שאין כן בישראל, כאמור שגם אם המכה גרמה לו ליפול למשכב זמן רב, כל שלא הבריא בינתיים הרי הכל תוצאה מהמכה, ואם בסופו של דבר מת, נענש על מיתתו.

אך אם יום או יומיים יעמד לא יוקם כי כספו הוא
(כא, כב)

ברש"י - 'אם על יום אחד הוא פטור, על יומיים לא כל שכן, אלא יום שהוא כיומים, ואיזה זה מעת לעת (מכילתא)!'.

ויש לדעת כיצד דרשו זאת.

ונראה בזה, הדנה בפשוטו כוונת התורה לומר 'מיום ואילך', אם יום או יותר, דהיינו יומיים או שלושה וארבעה וכו', יעמוד. וכן הוא במקומות נוספים כגון 'על פי שניים עדים או שלשה עדים', שברוך פשוטו, היינו שניים ויותר.

אמנם בדרך הדרש. בדרישת עומק הכתוב, למדו מזה שבהכרח 'שיום' האמור הכוונה בו היא 'מעט לעת', שאם הכוונה 'יום', לשעת האור בלבד, הרי שכשבאים להוסיף על זה, השיעור הוא 'יום ולילה'. וכאשר רואים שההוספה היא 'יומיים', בהכרח שהיום האמור בתחילה הוא מעט לעת, דהיינו 'יום ולילה'.

נוטל ממנו את כל ישותו וחירותו, ומבטל את יסוד אישיותו כאדם ברשות עצמו, הרי שבהשפלת כבודם של אב ואם נוספה אזהרה מיוחדת, שלא לפגוע במעמדם כהורים, הראויים ליחס מכובד ונעלה כמתחייב מצד "כבד את אביך ואת אמך". ולכן אף אם לא נגע בהם לרעה אלא קללם בפיו, חייבתו תורה מיתה, כיון שהקללה היא השפלה שאין כמותה, ובקללו אותם נרמס כבודם ושלל מהם כליל את ערך מעמדם. ועל משקל מכירת אדם לעבד - קללת האב היא ביטול והפרת כל יחס לאבהותו.

וכי יריבון אנשים והכה איש את רעהו באבן או באגרופ ולא ימות ונפל למשכב. אם יקום והתהלך בחוץ על משענתו ונקה המכה, רק שבתו יתן ורפא ירפא (כא, יח-ט)

וברש"י - 'ונקה המכה - וכי תעלה על דעתך שיהרג זה שלא הרג, אלא למדך כאן שחובשים אותו עד שנראה אם יתרפא זה, וכן משמעו כשקם זה והולך על משענתו אז נקה המכה, אבל עד שלא יקום זה לא נקה המכה!'.

ולכאורה הוא אסמכתא בעלמא, כי הדין לחבוש את המכה הוא מדרבנן, ואינו אלא עצה טובה שלא יימלט. ולא נתבאר מאי קא משמע לן, שהתהלך על משענתו.

ויש לבאר בפשוטו של מקרא, שבא ללמדנו רבותא, והוא כהמשך לכתוב הקודם, שבמכה איש ומת, הרי דינו מות יומת. ולעומת זאת - 'ואשר לא צדה' שלא נתכוון כלל להרוג, דינו לנוס לעיר מקלט. ונאמר עתה דין נוסף, שאם הכה את רעהו 'באבן או באגרופ', דהיינו שיש בהם כדי להמית, שלא איכפת לו אם ימית את רעהו, אך 'ולא ימות ונפל למשכב', ומשמע להדיא שאם אדם זה מת מחמת המכה, אפילו אחר ימים רבים, בוודאי חייב מיתה.

[ועיין בלשון הרמב"ם גבי עבד (ראה להלן כא, כ), שדייק מדכתיב גבי עבד 'בשבט', דלא כתיב בהו 'באבן או באגרופ', משמע שאבן או אגרופ יש בהם כדי להמית].

אולם אם לאחר שנפל למשכב מחמת המכה נרפא והבריא, והיינו 'אם יקום והתהלך בחוץ', ואף אם צריך למשענת וסמיכה, והוא מעורער ונחלש מזוגו, הרי כבר

וכי יפתח איש בור או כי יכרה איש בור ולא יכסנו (כא, לג)

בגמרא - 'כי יפתח וכי יכרה אם על פתיחה חייב על כריה לא כל שכן, אלא להביא כורה אחר כורה שסילק מעשה ראשון' (בבא קמא נא).

אמנם בפשוטו של מקרא תמוה הדבר ביותר, כי לכאורה מאחר שחייבה תורה על הפתיחה, מה צורך יש להזכיר כריה, ולא רק משום שהדבר נלמד מקל וחומר, אלא משום שבכלל מאתיים מנה, כי כל הכורה בור הרי הוא גם פותח בור, ואף אם תמצוי לומר שעל הכריה אינו חייב, הרי שמכל מקום יתחייב על הפתיחה שבכלל מעשיו (ועיין רשב"ם שנדחק בזה).

והנראה בזה, כי הנה יסוד חיוב הבעלים בנוקי הבור הוא משום שיצר 'מזיק', אמנם בור כשלעצמו אינו בגדר מזיק, כי הרי כל העולם מלא בורות מתוקנים העומדים לשימוש האדם ולשמירת חפציו, ובאמת כאשר הבור ממלא את יעודו כיאות אין בו כל דופי, אלא שפתיחת בור - זו היא יצירת המזיק, כי 'בור פתוח' ברשות הרבים הריהו הופך למזיק.

לפיכך היה מקום לומר, כי דווקא 'הפותח בור' הוא המוגדר כמזיק גמור, משום שכל גדר פעולתו הוא 'יצירת מזיק'. אבל כריית בור אינה נחשבת 'יצירת מזיק' אלא 'יצירת בור', ובור כשלעצמו הרי אינו מוגדר כמזיק. אלא שחידשה תורה כי מאחר שהכורה לא כיסהו לאחר הכריה, הרי שמשום 'ולא יכסנו' חייב הכורה על נזקיו.

[משל למה הדבר דומה, לבונה בית ולא עשה מעקה לגגו, שבוודאי מעשהו פחות חמור ממי שהסיר מעקה קיים מגג, כי הבונה בית אין בכך יצירת מזיק. ובבור ברה"ר אף שבוודאי נחשב יוצר מזיק יותר מבונה בית, אבל הפותח כיסוי בור, יותר פשיטא להחשיבו כ'יוצר המזיק', ואילו הכורה כל חומרת מעשהו הוא באי הנחת הכיסוי].

הנה מצד העשיה שביצירת המזיק, הרי שפעולה שאין בה מעשה כדוגמת - אי כיסוי הבור, פחותה בחומרתה מפתיחת בור בידיים, שהיא פעולה שיש בו מעשה. ולכן הוצרכה תורה לפרש שניהם ולומר, כי לא זו בלבד שעל הפתיחה חייב, אלא אף על הכריה הקלה ממנה חייב.

אמנם אין בדברים הללו אלא כדי להוציא את הפתיחה מכלל מעשה הכריה, וליישב את פשוטו של מקרא, כי אין זה 'בכלל מאתיים מנה' אלא פתיחה וכריה שני סוגי מעשים הן. ואולם עדיין היה מקום ללמוד את הכורה מן הפותח - מצד דרשת קל וחומר, שהיא מהמיתדות שהתורה נדרשת בהן [וגדר מידה זו, שכל ענין של חומר שישנו בבא מן הדין ואינו בנידון - די בזה לדרוש ממנו בקל וחומר, גם כאשר בכלליות הדברים חמור הנידון על פני הבא מן הדין. ויבואר במקום אחר] - שעל אף שהפתיחה באמת חמורה מן הכריה, מכל מקום יש גם חומר בכריה על הפתיחה, כי הכורה יצר את הבור הפתוח מתחילתו, ומתוך כך היינו למדים את חיוב הכורה מן הפותח. אלא מכאן דרשו חכמים להביא כורה אחר כורה, שאף הוא חייב על הכריה לחודה, משום שסילק מעשה ראשון.

ושוחד לא תקח כי השוחד יעור פקחים ויסלף דברי צדיקים (כג, ח)

יש לבאר שהשוחד תכונתו שמעוור פקחים, ומטה את לב הדיין מלראות נכוחה, והתוצאה אחר כך היא שממילא מסלף את פסק הדין.

עוד יש לבאר שהם שני סוגים של עיוות, והיינו משום שבכל דיון מחשבתי עלולים לבוא שני מינים של שגיאה וטעות.

טעות אחת נובעת מאי הבחנת מלוא הצדדים שבדבר, כלומר כשיש בדברים אשר דנים בהם מקום לצדדים שונים, אזי כאשר דעתו נוטה ומשוחדת, נעלם ממנו צד מסויים, שאין הוא רואה אותו ואינו מבחין בו. ועל טעות זו נאמר "יעוור פקחים", דהיינו שהשוחד גורם לו שיתעוור שכלו ודעתו מלראות ויתעלם ממנו צד זה עד שלא יראהו.

אך יש חמור מזה, שעל אותו צד שהסברא שוללת אותו, מחליט בדעתו שכביכול הוא צד קיים ונכון, שהשוחד מטה את לבו עד כדי כך שהופך ומעקם את סברתו, ורואה דברים חסרי שחר כצדדים אמיתיים, ועל זה נאמר "ויסלף דברי צדיקים".

וביתר עומק יש לומר, כי כל משפט מורכב משני חלקים, תחילה הבנת גוף המעשה עצמו, כלומר כאשר הדיין מפרש ומנתח את המציאות הבאה לפניו, ומגדיר את משמעות המעשה ביחס לסוגיא המשפטית.

ולאחר מכן בא לדון בשיקול הדעת ולקבוע את ההלכה וההכרעה הדינית המתאימים לשאלה זו.

ובכה פעולת השוחד לעוות שני חלקי המשפט האמורים, תחילה "יעוור פקחים", והיינו שמחמת השוחד חל טשטוש ביחס לראיית המציאות באופן הנכון, אשר על זה מתאים לשון עיוורון. ולאחר מכן "יסלף דברי צדיקים", שגם בהכרעת שיקול הדעת, שתלוי בלב וסברא חל בזה עיוות, שעל כך מתאים לשון סילוף, שמסלף את עקרונות הצדק והסברא המשפטית.

ומדוייק בזה גם לשון 'פקחים' ו'צדיקים', כי ראיית המציאות היא ביטוי של פקחות, שעל ידי החכמה משכילים להבחין ולהבין את המציאות, והעיוורון של השוחד מטשטש חכמה ופקחות זו. אולם הכרעת הדעת ועקרונות הצדק היא חלק נוסף בלב החכם אשר על שמו הדיינים נקראים צדיקים, שיודעים להכריע בלבם את עקרונות ההלכה, וכמו שפירש רש"י "דברי צדיקים - דברים המצודקים משפטי אמת".

* * *

ראשית בכורי אדמתך תביא בית ה' אלוקיך, לא תבשל גדי בחלב אמו (כג, יט)

יש לתמוה מה ענין מצות ביכורים לאיסור בשר בחלב, ונלאו בזה המפרשים לבארו. והנה בטעם איסור בשר בחלב, עיין ברבינו בחיי שכתב טעמו של הרמב"ם - 'מפני שהיה מנהג עובדי אלילים שהיו אוכלים בשר בחלב בבית תועבותם בימי חגיגה, על כן באה התורה לאסור אותו וכו', כי כן דרך התורה לאסור הדברים שהם לאילילים, ותצוה עלינו לעשות ההיפך כדי לעקור שורש אלילים מן העולם'.

ונראה שכוונתם של עובדי האלילים בנתינת בשר וחלב לפני אליליהם, היתה לבטא בזה שהאליל שלהם הוא מקור השפע, ולכן הם נהגו לבשל לע"ז את הגדי יחד עם הדבר אשר בו נתגדל, שהוא חלב אמו המחיה אותו, לומר שכשם שהחלב הוא המגדל את הגדי ובו גם נתבשל ונעשה ראוי לאכילה, כך האליל הוא המספק להם כל צרכיהם. והנה התורה אסרה זאת גם כדי להתרחק מע"ז, וגם משום שיש בזה מעשה אכזריות.

אמנם עלינו ציוותה תורה לבטא הכרה זו שכל הנמצא לנו הוא מאת ה', באופן אחר, והיינו על ידי 'ראשית ביכורי אדמתך תביא בית ה' אלוקיך'. כלומר שאנו מביאים לפניו את ראשית ביכורי אדמתנו, כי כל תבואתנו ופירותינו הכל יש לנו מאתו יתברך.

ובזה יש לבאר מה דאיאת במכילתא - 'לא תבשל גדי בחלב אמו. רבי ישמעאל אומר, מפני מה נאמר בשלש מקומות, כנגד שלש בריתות שכתר הקדוש ברוך הוא עם ישראל, אחת בחורב ואחת בערבות מואב ואחת בהר גריזים והר עיבל' (מסכתא דכספא פרשה כ).

ולכאורה הוא פלא, כי מה ענין שלש הבריתות שכתר הקב"ה עם ישראל, לאיסור בישול בשר בחלב. אמנם לפי האמור מבואר שפיר, שהתורה קבעה את הדרך הראויה לבטא את ההכרה בו יתברך שאנו עמו בברית והוא מקור השפע עבורנו.

והנה על מה שכתב הרמב"ם שטעם האיסור הוא כדי שלא להידמות לעובדי ע"ז, יש לתמוה כי לפי זה היה לתורה לאסור דווקא באופן של הבאה לפני ה', ולא כשאנו מבשלים לעצמנו. ועל כרחך שהטעם הוא משום שהוא מעשה אכזריות, כאמור.

היכל השבת

בגדר 'מלאכת מחשבת' ודין 'מתעסק'

מלאכתם בערב שבת סמוך לחשיכה, שמה ישכחו ויצאו עמם גם בשבת ויעברו על מלאכת הוצאה.

והנה יש לדקדק בלשון המשנה "לא יצא החייט במחטו... ולא הבלבל בקולמוסו", דמשמע מפשטות

גזירת לא יצא החייט במחטו סמוך לחשיכה

תנן במשנה - 'לא יצא החייט במחטו סמוך לחשיכה שמה ישכחו ויצאו, ולא הבלבל בקולמוסו'. (שבת יא.)

פירוש שגזרו חז"ל בחייט ובלבלר שלא ייצאו בכלי

הלשון שהגזירה שגזרו היא דווקא על אומן עם כלי אומנותו.

שישכח ששבת היום, ואז יתחייב כשוגג, ולכן גזרו שלא ייצא כלל בערב שבת עם כליו.

ועיין במפרשים (המאירי ועוד) שכתבו על תירוץ זה שהוא דחוק, וגם אין נראה ממשמעות המשנה שהגזירה היא משום מקרה רחוק כמו שציירו תוס'.

דבר שדרכו לשאת יש להחשיבו כמעשה

ונראה בזה, דהנה מה שפטור בשבת על דבר שאינו מלאכת מחשבת, וגם בדין כל מתעסק שהוא פטור דהיינו דכשאינן האדם עושה מעשה מסויים מדעתו ואינו יודע כלל שפועל את המעשה, אזי אי אפשר לייחס לו את המעשה ואין נחשב שהוא עשה זאת, ורואים שכביכול הדבר נעשה מאליו, למרות שיצא מתחת ידו. ולכן הוא פטור לגמרי, דכל היכי שנשמט מעשה תחת ידו שכלל לא הכיר שעושהו אין העשיה מתייחסת אליו. ובמיוחד במלאכת שבת, כיון שאסרה תורה רק 'מלאכת מחשבת' ומעשה זה אירע לו בלי מחשבתו.

ושונה דין מתעסק מדין שוגג, כי במעשה הנעשה בשוגג האדם שולט באופן מלא על פעולתו ומכיר במעשהו, אלא שלא ידע שהמעשה שהוא עושה הוא אסור. אכן במתעסק אינו נחשב כלל מעשה שלו, מכיוון שלא חשב כלל לעשותו. וזה הפירוש 'מתעסק', שתוך כדי התעסקותו בעשיה אחרת נשמט מתחת ידו מעשה שכלל לא ידע שהוא נעשה על ידו, ולכן אין מתייחסת אליו העשייה.

אכן נראה פשוט, שזה דווקא כשהאדם אין לו קשר כלל למעשה שנעשה על ידו, אז יש לפטור משום שאין זה מלאכת מחשבת או משום מתעסק, וכגון האופן הנ"ל שהובא במסכת ב"ק שהיתה אבן מונחת לו בחיקו ושכחה, שאין לו כל קשר עם הפעולה. אלא תוך כדי הליכתו נפעל מאליו מעשה זה. אולם במקום שדרכו של האדם לצאת תמיד עם חפץ זה, וכגון החייט במחטו והלבלר עם קולמוסו, שדרכו תמיד לצאת באופן זה, ואף בלי כוונה מפורשת יש לו מחשבה תמידית לצאת עם כלי מלאכתו, וכך היא סדר חייו תמיד הוא נושא אותם והם צמודים אליו. אזי אין להחשיב עשיה זו כ'מתעסק', וגם אין בזה חיסרון של 'מלאכת מחשבת'.

ושאני מהיתה לו אבן בחיקו ושכחה שפטור מכל וכל, כיון שאין זה מדרכו שתהיה לו אבן בחיקו, ולכן אם יצא עימה אין המעשה מתייחס אליו, ואין כאן מלאכת מחשבת, אלא הוא מתעסק בעלמא.

ויש לעיין טובא בזה, דהנה זה פשוט דלאו דווקא חייט ולא דווקא מחט, אלא כל אדם לא יצא עם כל חפץ סמוך לחשיכה. וכמו שכתב בשו"ע הרב ובערוך השולחן (סימן רנב סעיף יז) - 'לא יצא אדם ברה"ר וחפץ בידו סמוך לחשיכה גזירה שמא ישכח וישא אותו בשבת'. וכן מבואר בכל הפוסקים (עיין משנ"ב ס"ק נא ובשער הציון שם). וא"כ יש לתמוה על המשנה למה הוצרכה לנקוט דוגמאות מסוימות אלו. והיה למשנה לכתוב בפשטות שאסור לכל אדם לצאת בערב שבת סמוך לחשיכה עם חפצים, מכיון שהוא עלול לשכוח ולצאת עימם בשבת. (ועיין בטור או"ח סימן רנב וב'בית יוסף' ו'דרגשה' שם).

האם היוצא בכה"ג הוא מלאכת מחשבת

והנה עיין שם בתוס' שכתבו - אליבא דרבא דאמר לא גזרי גזירה לגזירה אין לפרש שמא ישכח המחט, דאפילו יצא ליכא איסור דאורייתא, כדאיתא בפ"ב דב"ק (דף כו:): הכיר בה ושכחה, לענין שבת פטור, מלאכת מחשבת אסרה תורה, אלא שמא ישכח את המחט להצניעו עד שיהיה שבת ולבסוף כשיזכור את המחט ישכח שהוא שבת ויצא.

מבואר בתוס' שגם אם ייצאו החייט והלבלר ביום השבת עצמו עם כליהם שנשאר אצלם בטעות לא יעברו על איסור דאורייתא, ולא ייחשבו אפילו כשוגג, כיון שאינם מודעים כלל למעשה ההוצאה, וא"כ אין זה 'מלאכת מחשבת' ובכגון דא פטור בשבת, שכך מצאנו להדיא בגמרא - (ב"ק כו:): 'אמר רבה היתה אבן מונחת לו בחיקו ושכחה, ועמד ונפלה, לענין נזקין חייב וכו', לענין שבת מלאכת מחשבת אסרה תורה' [וכמו כן יש בזה פטור מתעסק, כדאיתא במפרשים, עיין שו"ת רעק"א מהדה"ק סימן ח]. הרי מפורש שאם יצא בשבת עם חפץ המונח אצלו כשאינו מודע לזה, הריהו פטור מטעם שאין זה מלאכת מחשבת, ורק מלאכת מחשבת אסרה תורה.

ולפי זה כתבו התוס', שגם כאן בשבת אם ייצא החייט או הלבלר בלי ידיעה שנושאים את החפץ, יהיו פטורים מטעם שאין זה מלאכת מחשבת, ומה שגזרו שלא ייצא בערב שבת עם המחט או הקולמוס, היינו מטעם שמא לבסוף ייזכר שהוא נושא המחט אלא

למשמש בבגדו ערב שבת עם חשכה, אמר רב יוסף, הלכתא רבתי לשבת.

כלומר שחנניא בא להוסיף על דברי המשנה שלא ייצא החייט במחטו והלבלר בקולמוסו, שלא רק החייט והלבלר לא ייצאו בער"ש עם כליהם, אלא שכל אדם חייב למשמש בכיסו בערב שבת שמא הוא נושא חפצים שדרכו להחזיקם אצלו, ואם ייצא איתם בשבת יתחייב משום הוצאה, ולא יהיה בהם פטור מתעסק כיון שהוא רגיל בכך ואין זה מקרה שהוא יוצא כך, ולכן ידאג שלא ייכשל בשוגג.

ונראה שזה הכוונה במימרא דרבי יוסף, שמהלכה שנשנתה במשנה, לא ייצא חייט במחטו נלמדה הלכתא רבתי לשבת, דהיינו שבכל דבר שהוא רגיל בו חייב משום הוצאה ואין זה מקרה פטור מתעסק.

והלכתא רבתי זו מצויה אצל כל אדם, שהנהגה אם ייצא האדם בשבת עם ארנקו או עטו וכדומה - כל דבר שדרכו בכל השבוע לצאת עימהם, לא ייחשב כמתעסק, מכיון שדרכו בכך זה סדר חיוו שהם צמודים אליו תמיד. אכן דברים שאין דרך אדם לשאת בכיסו כגון מיני מאכל וכדומה, ושכח ויצא עמהם בשבת לרה"ר הרי הוא מתעסק, כיון שזה מקרה ואינו מסדר חיוו שיימצא בכיסו דברים אלו, והוא פטור.

ביאור הצפנת פענח

והגאון הרוגאצ'ובי (צפנת פענח על התורה כי תשא לא, שו"ת ח"ב סימן כג) כתב שדין זה דלא מיקרי מתעסק נלמד ממה דדרשינן במכילתא מדכתיב 'ושמרו בני ישראל את השבת לעשות את השבת' כל המשמר את השבת כאילו עשה השבת. וכתב דבא ללמדנו שאין המצוה בשבת רק העדר מלאכה, אלא צריכים לעשות מעשה שמירה לשבת - ולכן חייב אדם למשמש בגדיו בערב שבת ואם לא משמש לא הוי גדר מתעסק, רק עבר בשוגג - דכל מקום שנאמר שמירה צריך לעשות כל הפעולות שהדבר יתקיים וכו' זה הגדר דשומרי שבת שיראו לעשות פעולות שלא יהא חילול שבת.

איסור בל יראה חמץ שאינו ידוע

והנה בספר מקור חיים סימן ת"ל הקשה לגבי מי שלא ידע בפסח שיש חמץ בביתו, אמאי נקטו הפוסקים דהוי שגגת עבירה בל יראה ובל ימצא, שהרי לכאורה הוא 'מתעסק', כיוון שלא ידע כלל שיש חמץ בביתו.

ובזה מיושבת המשנה כמין חומר, ולא קשה קושיית התוס' שגם אם ייצאו עמם בשבת לא יתחייבו שאין זה מלאכת מחשבת, כי לפי המבואר בדברינו, אזי בחייט ולבלר מכיוון שדרכם לצאת כך תמיד, לא יהיה בהם פטור זה.

ואתי שפיר לשון המשנה מדוע לא נקטה בסתמא 'לא יצא האדם ברשות הרבים וחפץ בידו סמוך לחשיכה', ולפי דברינו הוא מדויק מאד, שאכן דווקא לחייט אסור לצאת בער"ש עם מחט שמא ישכח ויצא בשבת, שכיון שאין זה מקרה אצלו אלא כך דרכו תמיד שנושא מחט, לכן דווקא אצלו אפילו אם ישכח אין פטור של מתעסק ומלאכת מחשבת ויתחייב משום הוצאה. אולם שאר אנשים שאין דרכם שיהא אצלם מחט, לא גזרו בהם שלא ייצאו בער"ש עם מחט, שהרי גם אם ישכחו ויצאו בשבת עם המחט יהיו פטורים משום מתעסק, ולכן נקטה המשנה חייט ולבלר, להורות שדווקא באופן כזה של אומן היוצא עם כלי אומנותו אין פטור מתעסק. אכן סתם אדם שיוצא עם חפץ שאינו בדרגת רגילות כמו החייט עם מחטו הוא פטור משום מתעסק.

ות"ל מצאתי בספר 'שפת אמת' שכתב כעין זה על דברי התוס' - אכן נראה לחלק דהתם לא נתכוון כלל להוציא האבן, אבל הכא כיון דמבעוד יום יוצא בכוונה עם המחט להכי אפילו ישכחנו מבערב חייב שפיר וזה פשוט בעיני. ובוזה מיושב נמי מה דקשה למאי דמוקמינן מתני' לקמן בדנקיט ליה בידיה א"כ למה נקט התנא חייט, יותר רבותא באינש אחרינא. ולמה שכתבנו אתי שפיר דווקא חייט, כיון דתחילת יציאתו עם המחט היה בכוונה להוליכו עמו, להכי חייב אם שכח כמו שכתבנו. ואולי כוונתו כמו שביארנו.

והנה מתבאר מהמשנה חידוש נוסף, שלכאורה היה מקום לומר, שאף החייט, מכיוון שבשבת עצמה אין הוא עסוק במלאכתו, א"כ שוב יהיה דינו כשאר כל אדם שאינו חייט, ויהיה בו פטור מתעסק כמו שיש לשאר בני אדם, שהרי בשבת כשהוא מושבת ממלאכתו אין דרכו לשאת כלי מלאכתו. אולם נתחדש במשנתנו שמכיון שכל ימות השבוע הוא רגיל תמיד לשאת אתו כלים אלו והם חלק מסדר הופעתו, אזי גם בשבת אינם נחשבים אצלו כדבר זר, ולא יתחשב אצלו נשיאתם כדבר שבמקרה, ולא יהיה אצלו פטור מתעסק.

ביאור חייב אדם למשמש בבגדו

ועיין בגמרא שם יב. חנניא אומר, חייב אדם

[ועיי"ש ב'צפנת פענח' שכתב שהגדר המיוחד שיש בשמירת שבת יש גם בחמץ].

ועיין שו"ת רעק"א (מה"ק סימן ח) שמציין לדבריו - וראיתי לידידי בעל חוות דעת בספרו מקור חיים הקשה בלא ידע שחמץ בביתו אמאי נקטו הפוסקים דהוי שגגת עבירה, הא הוא מתעסק דלא ידע כלל דחמץ בביתו, ונדחק לחלק בין עבירה שיש בה מעשה לאין בה מעשה.

וברעק"א כתב שם לחדש משום קושייה זו -

דמתעסק מקרי ג"כ עבירה, אלא דלא חייבה התורה חטאת עליו. ובספר 'אגלי טל' (מלאכת קוצר כד, יב) כתב שדברי רעק"א מחודשים מאד 'וחדש אסור מן התורה'.

ולפי דברינו אין כאן מקום שאלה, שבכגון דא לא מקרי כלל מתעסק, שפשוט שכשיש לאדם חמץ בביתו הרי זה מתייחס אליו אף שאינו זוכר כל רגע שהוא נמצא שם, שהרי כך הוא סדר חיי האדם שנמצא חמץ בביתו תמיד, ואין זה מקרה שיש חמץ בביתו, וא"כ אין זה נכלל בגדר 'מתעסק', ומובן מה דנקטו הפוסקים דהוי שגגת עבירה.

חכמה ומוסר

ישמח ישראל בעושי

העיקר הגדול - ההליכה עם ה'

מחשבת פסול להתחמק ממילוי חובותיו, מאחר שענין ה' משוטטות בכל הארץ ולא יוכל להמלט ממנו, וכל צפונותיו ידועות וגלויות לפניו יתברך החופש כל חדרי בטן. וכמו שראה לנכון הרמ"א לפתוח בראש השולחן ערוך עם הפסוק - 'שויית ה' לנגדי תמיד' הוא כלל גדול בתורה ובמעלות הצדיקים אשר הולכים לפני האלוקים, כי אין ישיבת האדם ותנועותיו ועסקיו והוא לבדו בביתו, כישיבתו ותנועותיו ועסקיו והוא לפני מלך גדול וכו', כל שכן כשישים האדם אל לבו שהמלך הגדול הקב"ה אשר מלוא כל הארץ כבודו עומד עליו ורואה במעשיו כמו שנאמר אם יסתור איש במסתרים ואני לא אראנו נאם ה', מיד יגיע אליו היראה וההכנעה בפחד השי"ת ובושות ממנו תמיד.

הכרה תמידית בנוכחות ה' כדרך לשמחה ורוממות

אכן יש לדעת, כי בצד התביעה הגדולה שעולה ומתחייבת מכך, הרי לא פחות מזה היא גודל ההתרגשות והנועם הבאים לאדם מהתבוננות נשגבה זו, ולבו מתרחב מעצם מציאות ה' ומעוצם טובתו וחסדו וגדלו של הקב"ה, אשר ברא ושיכלל הכל בחכמה נפלאה כזו, ובריבוי פרטים ועושר גוונים מתחלפים, ופלאות שילובם והתאמתם זה עם זה. ואושר גדול הוא עונג ושמחת לב לאדם לראות את מידת ההטבה והחסד העליון כי רבה היא, עד שמתרונן הלב ועולה על

הציר המרכזי שסביבו נעה כל מערכת היהדות, הוא ההליכה עם ה', לחיות מתוך הכרה בו ולדעת אותו. לחשוב תמיד על מציאותו ולהתרגש ולהתפעל מקדושתו ורוממותו, להלך בהרגשה מוחשית בנוכחותו והשגחתו התמידית בכל מקום ובכל עת. ועל ענין זה סובבים הולכים כל התורה והנביאים והכתובים, פרקי התהילים ונוסחי התפילות, המבטאים והמכריזים כי הקב"ה מלוא כל העולם כבודו, אין עוד מלבדו, והוא מלך עליון גדול וגבור קדוש ונורא. בורא העולם ומנהיגו, ועינו תמיד על בני אדם. וכן ספרי המוסר נכבד הדורות מעוררים על ההתבוננות ביסוד מרכזי ונכבד זה, שהוא ראשית ושורש לעבודת ה'. וזו רום מעלת הצדיקים אשר דבר זה נהיר ובהיר להם, ומתיישב על ליבם, ותמיד שואפים להוסיף ולהתעלות בידיעה זו בחוש וברגש.

שויית ה' לנגדי תמיד - לחיזוק בקיום המצוות

והנה בדרך כלל מרבים לעורר בזה מצד חזק התביעה וגודל החוב המוטלים על האדם מכח ידיעה זו, של מציאות ה', אשר אין קץ לעוצם העבודה אשר אנו מתחייבים למלך עליון כזה, אשר אין קדוש כמוהו ואין בלתו, וכוחו וגבורתו מלא עולם. ובפרט עוסקים בזה ומעוררים מצד השגחתו ונוכחותו בכל חלקי המציאות, אשר מכאן תוכחת מוסר לאדם שלא יעלה בדעתו

גדול אשר לו אלוקים קרובים אליו לשמוע תפילתו בכל קראנו אליו. ועולה על כולנה שנתן לנו את תורתו להבין ולהשכיל בה ולהתאחד בחכמת קדשו העליונה ולהדבק בחיי עולם.

הרי כאשר יתבונן האדם בכל האושר הזה, יגאה בו לבו מרוב שמחה וידבק באהבת ה'. וכמו שכתוב 'שמח ישראל בעושי בני ציון יגילו במלכם' (שם קמט). ואין שמחה נעלית מזו. ויש בכך גם עבודת ה' שמכיר בטובתו של מקום אשר מרבה להיטיב ולשמח את הברואים. ואם האדם אדיש ונרדם ואינו מרגיש ושמח בכל הטוב הזה, הרי לא נשלם מטרת הבריאה.

שילוב היראה והאהבה

והן אמת כי יש צורך בהתבוננות זו בגודל מעשה ה' והשגחתו, בכדי לעורר את האדם ליראה ולשמור כל מצוותיו וכדכתיב - **שוית ה' לנגדי תמיד** (שם טז) **עיני ה' המה משוטטים בכל הארץ** (זכריה ה'). אמנם גם מזה אין לו להניח ידו מלהתבונן באופן שיבוא לשמוח ולהתענג על נועם ה' טובו וחסדו. וכדכתיב - **מה יקר חסדך אלוקים, ובני אדם בצל כנפיך יחסיו. ירויון מדשן ביתך ונחל עדניך תשקם** (תהילים לו). **והתענג על ה' [רש"י - התענג בתפנוקים על משענתו של הקדוש ברוך הוא]. ויתן לך משאלות לבך** (שם לז).

וזו היא הדרך הנכונה שבכל עת יתעוררו בקרב האדם שני הדברים יחדיו, הן גודל החוב והיראה מרוממותו יתברך, ולבו יחיל בקרבו מאימת דברו, ויעמוד בחרדת קודש כעומד לפני המלך. אך יחד עם זה יהמו קרבי מרוב שמחה על מציאותו ומלכותו יתברך עלינו, ותתרגש נפשו ותגיל על רוב טובו וחסדו, ויתמלא געגועים להתקרב לדודינו אבינו.

והנה נוסף על כך שההתבוננות בטובו ובחסדו הוא מחובת העבודה שעל ידי זה מגיע להכרת הטוב והודאה לה', ומתוך כך גם מתעורר אצל האדם גודל החוב לעבדו כתמורה וגמול, הרי עצם המבט הזה הוא רצון ה', כי רצונו יתברך שנראה את מציאותו שהוא טוב ומיטיב. ובאם יהא כל מבטו של האדם רק על היותו ית' ש תקיף ותובע ומעורר יראה, אזי חסר לו עדיין בשלימות הכרת ה'. והוא מכבודו יתברך שרואים אותו גם מצד חסדו וטובתו, [ואדרבה 'אין הקב"ה מייחד שמו על הרעה' (בר"ד ג, א)] וכאשר ביקש משה לראות את כבודו נתגלה עליו ב"ג מידות של רחמים, שבהם מתגלה יותר עצמות מציאותו.

גדוּתו ומתעורר לומר שירה ושבח. ועל האדם להתבונן ולראות את מידת רחמיו וטובו של ה' הפרושים על כל הבריאה - **חסד ה' מלאה הארץ** (תהילים לג). **חנן ורחום ה' ארך אפיים וגדל חסד, טוב ה' לכל ורחמיו על כל מעשיו** (שם קמה).

ועוד מביא הדבר לשלווה ונחת לאדם, כאשר מכח ידיעות אלו שריו הוא בבטחון כי אינו עוזב לגורלו, והוא סמוך ובטוח בה' המנחהו בכל ענייניו אל מחוז מבטחים. ה' **רועי לא אחסר בנאות דשא ירביצני על מי מנוחות ינהלני וגו' ינחני במעגלי צדק** (שם כג). וגם אם מתרגשים עליו ח"ו צרות וקשיים שונים, הוא נושא עיניו אל חסדי ה' ומקווה לרחמיו, אשר הוא מלך עוזר ומושיע ומגן - **גם כי אלך בגיא צלמוות לא אירא רע, כי אתה עמדי** (שם).

ובאמת עצם הידיעה על מציאות ה' ממלא את האדם רגשות רוממות עונג ונועם, בידעו שאין הוא שריו בעולם שמם וחולין, ושאין הוא רק חלק של מציאות שכולה גשמיות הבל הבלים שאין לה קיום. אלא יש כאן מציאות נצחית ונשגבה קודש קדשים, הקדוש ברוך הוא, שהכל נברא ומתקיים והווה מאיתו. אולם יחד עם זה יש לאדם גם להתבונן ולהתרגש מעוצם הטוב והברכה שיש בהנהגת ה' בעולם.

ובפרט כאשר הוא מתבונן ומתוודע לקירבת הבורא לכל יצוריו, אשר הוא סיבת מציאותו והוא מחיה אותו, ואשר הוא מנהיגו בכל עת ומשגיח על כל פרט ופרט, ודואג לקיומו והמשכיותו בכל נשימה ונשימה, ונמצא מרגיש נוכחותו יתברך הממשית לידו בכל רגע, אשר אין נועם נשגב מזה לאדם, שתמיד המלך הגדול נמצא לידו ופועל למענו, והריהו כיושב בארמון המלוכה בטרקלין המלך, וסמוך על שולחנו.

שמחה מיוחדת התבוננות בהיות ה' אלוקי ישראל

ועל אחת כמה וכמה אנו כנסת ישראל עמו חביבו בניו אהוביו של הקב"ה, אשר הוא משגיח עלינו בהשגחה מיוחדת ופרטית, והוא גואלינו ומצילנו, עזרנו ומושיענו, ועינו תמיד עלינו להיטיב עמנו ולספק כל צרכינו, רועינו ומפרנסנו. ומדריכנו בדרך הישרה לטוב לנו לחיותינו, וחפץ ליכותינו בריבוי תורה ומצוות והנהגות ישרות. והושיבנו בארצו - הר נחלתו ונווה קדשו, ומשרה שכנתו בקרבינו ומרעיף עלינו ריבוי הטבה ושפע מזון, והשראות קודש ונבואה. ועשאנו לגוי

ממה שאינו נוח לו, ואם כל כיוון מחשבתו תהיה בגודל התביעה, יצרו יטוה להתעלם מכך כי יש בנפש האדם כוח של הדחקה והתעלמות, ולכן מאחר שאין הדברים חביבים עליו הרי יסיח דעתו מהם. אולם כאשר יהיה ער לטוב ולנועם של הנהגת ה' וקירבתו, אזי יהיה לבו נמשך לעסוק בזה.

ובפרט הצעירים והנוער, שצריך למשכם בעבותות אהבה ודרכי נועם לקרבם לתורה, בוודאי שהדרך היא להשתית את חינוכם על רוב טובתו של מקום וחסדיו ונועם רוממות הנהגתו. ובמיוחד בדורות האחרונים אשר רבים פיתויו היצר ונפשות בני אדם נמשכים אל הערב והנעים, אזי כמשקל נגד צריך יותר להראות את הנועם שבקדושה וזיו האור שברך התורה, [וכן מבואר בספרים הקדושים שמצד נפשות הדורות הללו מתאים יותר סוג הגישה הזאת], בחינת - טעמו וראו כי טוב ה'.

ובאופן מיוחד ראוי להגביר את ההתבוננות ולכוון את הלב למבט זה, בשבתות ובמועדי ה' אשר כל תוכן עניינם לעסוק בקירבת ה' ובאהבתו אותנו, ומסוגלים המה ימים אלו לחוש בהם ביתר שאת את ידידות הקב"ה עם כנסת ישראל, וליהנות מזיו שכירתו ולהתענג על ה'.
[וגם יש בכך מצד התועלת כי טבע האדם שנמנע

ברכת מזל טוב

מעומקא דליבא שלוחה בזה, ברכת מזל טוב חמה ונרגשת לידידנו עוז, האי גברא רבה ויקרא, חכימא סיפא וספרא, איש האשכולות, צנא מלא ספרא חריף ובקי טובא, ראש וראשון לכל דבר שבקדושה, מרביץ תורה, איש חי רב פעלים

הרה"ג רבי **שמעון קירשנבוים** שליט"א

מהעורכים החשובים במכונו

לרגל שמחת נישואי בנו הבחור המופלג

הבה"ח מתתיהו הי"ו עב"ג בשעט"ו מ

יהי רצון שייזכו הוא ומשפחתו לרוות

רוב נחת דקדושה מהם ומכל צאצאיהם

לתפארת המשפחה הנכבדה

וזכות החזקת והקמת התורה תעמוד להם

להתברך בכל הברכות האמורות בתורה

וימלא ה' כל משאלות לבו לטובה ולברכה אמן

בברכה

הנהלת המכון

ברכת מזל טוב ורוב נחת

שלוחה מאתנו מקרב לב למעלת כבוד האי גברא רבה ויקרא, מחשובי אברכי קהלתינו, איש המודות ורב תבונות, מתומכי מכונו

הרה"ח ר' **צבי אריה הולצמן** שליט"א

שתרם חלק מהוצאת הגיליון

לרגל היכנס בנו **חיים שלום** לעול תורה ומצוות

יהי רצון שייזכו הוא ומשפחתו לרוות רוב נחת דקדושה מהם

ומכל צאצאיהם לתפארת המשפחה הנכבדה וזכות החזקת

העמדת התורה תעמוד לכם להתברך בכל הברכות האמורות

בתורה, וימלא ה' כל משאלות לבכם לטובה ולברכה אמן

המברכים

הנהלת המכון

ברכת מזל טוב ורוב נחת

שלוחה מאתנו מקרב לב למעלת כבוד האי גברא רבה ויקרא, מחשובי אברכי קהלתינו, איש המודות ורב תבונות, מתומכי מכונו

הרה"ח ר' **אליעזר לוצקין** שליט"א

שתרם חלק מהוצאת הגיליון

לרגל הולדת בתו

יהי רצון שייזכו הוא ומשפחתו לרוות רוב נחת דקדושה מהם

ומכל צאצאיהם לתפארת המשפחה הנכבדה וזכות החזקת

העמדת התורה תעמוד לכם להתברך בכל הברכות האמורות

בתורה, וימלא ה' כל משאלות לבכם לטובה ולברכה אמן

המברכים

הנהלת המכון

הודעה חשובה ומשמחת

לתורמי המכון

ניתן לקבל החזר מוס

על תרומות למכון בגובה של

עד 35% מערך התרומה

לפי סעיף 46

בחסות לוצקין ביטוחים

המעוניינים לתרום את הוצאות הגיליון לזיכוי הרבים,

נא לפנות ל- 054-8422488 או למייל mechonbenmelech@gmail.com